

**Schneider C., Sukopp U., Sukopp H. 1994 –
Biologisch-ökologische Grundlagen des Schutzes
gefährdeter Segetalpflanzen –
Schriftenreihe für Vegetationskunde 26, ss. 356.
Bundensamt für Naturschutz, Bonn-Bad Godesberg.
[ISBN 3-7843-2077-5]**

Książka „Biologiczno-ekologiczne podstawy ochrony zagrożonych roślin segetalnych” podsumowuje badania niemieckich ekologów przeprowadzone na obszarach prawnie chroniących gatunki segetalne. Wykorzystano w niej także prace szwedzkie, austriackie, czeskie oraz, co warto odnotować, wiele prac polskich. Pozycja ta ukazała się w ramach wydawnictwa „Schriftenreihe für Vegetationskunde” – jednej z seryjnych publikacji Federalnego Urzędu Ochrony Przyrody (*Bundensamt für Naturschutz*).

Na skutek intensyfikacji rolnictwa wiele gatunków roślin segetalnych w Europie Zachodniej jest obecnie zagrożonych wyginięciem. W końcu lat siedemdziesiątych podjęto w RFN ich ochronę w specjalnych brzeżnych strefach pól (niem. *Ackerrandstreifen*). Te kilkumetrowej szerokości paski ziemi są wyłączone ze stosowania herbicydów i nawożenia. Stało się to możliwe dzięki specjalnym regulacjom prawnym. Również w dawnej NRD chroniono rośliny segetalne w terenie w specjalnie powołanych do tego celu rezerwatach polnych, w których gospodarowano tradycyjnymi metodami rolnictwa. Ochroną chwastów zajmują się także niemieckie skanseny, które dążą do odtworzenia i zachowania zbiorowisk segetalnych w takiej postaci, w jakiej towarzyszyły niegdyś dawnej kulturze rolniczej.

Należy zauważyć, że autorzy unikają pojęcia chwasty, które ma zabarwienie pejoratywne, ale używają botanicznego terminu rośliny segetalne, choć jeszcze 30 lat temu taka książka mogłaby mieć tytuł „Biologiczno-ekologiczne zwalczanie chwastów”.

Opierając się na biologicznych właściwościach i ekologicznych wymaganiach zanikających roślin segetalnych, wykazano w tej książce, że każdy aspekt nowoczesnego rolnictwa ma wielki wpływ na ich kondycję. Dziś w Niemczech z 350 środkowoeuropejskich chwastów polnych 134 gatunki uznano za wymarłe, zagrożone lub rzadkie. Ogromna większość z nich to jednoroczne chwasty zbożowe.

Ponad połowę zawartości książki zajmuje szczegółowy opis 10 gatunków segetalnych. Są to: tomka oścista – *Anthoxanthum aristatum*, chłodek drobny – *Arnoseria minima*, stokłosa żytnia – *Bromus secalinus*, chaber bławatek – *Centaurea cyanus*, łyszczec polny – *Gypsophila muralis*, zwrotnica zwierciadło Wenery – *Legousia speculum-veneris* (= *Specularia speculum-veneris*), nawrot polny –

Lithospermum arvense, wyżlin polny - *Misopates orontinum* (= *Antirrhinum orontium*), jaskier polny – *Ranunculus arvensis*, rolnica polna – *Sherardia arvensis*.

Oprócz biologiczno-ekologicznej charakterystyki tych gatunków, wszechstronnie przeanalizowano przyczyny ich zanikania i zaproponowano zabiegi ochronne. W następnej części książki o charakterze przeglądowym zebrano różnorodne dane o zagrożonych chwastach, m.in. o pochodzeniu gatunków, cechach diaspor, wrażliwości na herbicydowe substancje czynne, cyklach życiowych, itp. Spisano też gatunki speirochoryczne (gatunki, których nasiona rozprzestrzeniane są z materiałem siewnym). Wiele informacji umieszczono w tabelach, przez co wzrasta ich użyteczność. Brak jednak prezentacji kartograficznej stanowisk ginących roślin segetalnych, za wyjątkiem dziesięciu przykładowych gatunków. W końcowym rozdziale dokładnie przeanalizowano warunki skutecznej ochrony roślin segetalnych na brzegach pól i w rezerwatach polnych. Okazuje się, że do zachowania genetycznej zmienności zanikających chwastów konieczne jest stosowanie tradycyjnych metod uprawy roślin. Całość zamyka ogromna bibliografia (26 stron) i indeks łacińskich nazw gatunków roślin i zbiorowisk roślinnych.

W Polsce problem ochrony roślin segetalnych ciągle pozostaje w sferze rozważań teoretycznych. W naszej florze segetalnej można zaobserwować te same źródła zagrożeń i tendencje, które w krajach zachodnioeuropejskich wystąpiły kilkanaście lat temu. Aby nie zniknęły z polskich pól kąkole, chabry i wiele innych gatunków, należy rozpocząć właściwe działania ochronne. Nie jest to tylko romantyczna zabawa, lecz konieczność. Możemy skorzystać z doświadczeń naszych sąsiadów, którzy zadanie to podjęli stosując w praktyce różne formy ochrony. Ciągle też poszukuje się lepszych rozwiązań. Dlatego warto zapoznać się z tą pozycją, która jest znakomitym kompendium wiedzy na temat zagrożeń i ochrony roślin segetalnych.

Piotr Pabjanek